

Deseti godišnji Regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu: Napredak i izazovi u zaštiti podataka i sudskoj transparentnosti

► Pripremila: Florence Powell i Martina Raguž, AIRE Centar

Uvod

Dvodnevni Deseti godišnji regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu održan je u novembru 2023. godine u Sarajevu, u Bosni i Hercegovini. Inače, Regionalni forum organiziraju AIRE Centar, Program za Zapadni Balkan i Civil Rights Defenders (CRD), a ove godine Forum su podržale vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Švedske. Organizatori i učesnici Foruma rade na promociji implementacije Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) širom Jugoistočne Evrope. U ovom članku dat je pregled izlaganja i zaključaka sa Foruma.

Forum okuplja sudije i sutkinje Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP ili Sud), predsjednike i

predsjednice, sutkinje i sudije vrhovnih i ustavnih sudova u regionu, predsjednike i predsjednice sudskih savjeta, predstavnike i predstavnice instituta za obuku sudija i sutkinja, vladine agente pred Sudom u Strazburu, predstavnike i predstavnice nevladinih organizacija i istaknute pravne stručnjake. Forumu su prisustvovali učesnici i učesnice iz zemalja regije: Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Srbije. Deset sadašnjih i bivših sudija i sutkinja Evropskog suda za ljudska prava vodili su diskusije i doprinijeli radu Foruma: Marko Bošnjak (potpredsjednik ESLJP, Slovenija), Arnfinn Bårdsen (Norveška), Jovan Ilievski (Sjeverna Makedonija), Darian Pavli (Albanija), Erik Wennerström (Švedska), Faris Vehabović (Bosna i Hercegovina), Ivana Jelić (Crna Gora), Davor Derenčinović

(Hrvatska), Tim Eicke (Ujedinjeno Kraljevstvo), Ledi Bianku (bivši sudija ESLJP, Albanija). Organizatori Foruma iznimno su zahvalni sudijama i sutkinjama Suda u Strazburu, kao i svim sudionicima koji su prisustvovali ovom događaju i koji su doprinijeli radu Foruma.

Forum se fokusirao na nova pitanja u vezi sa zaštitom podataka i transparentnošću u sudskim postupcima. Transparentnost sudova je jedna od najjačih garancija nezavisnog i nepristrasnog pravosudnog sistema, te, stoga, ima fundamentalni značaj za vladavinu prava i demokratiju. Međutim, transparentna pravda mora biti uravnotežena i mora zaštititi podatke i privatne informacije o onim na koje se odnose sudski postupci. Dalje, pošto tehnologija nastavlja da transformiše istrage i sudske postupke, postavljaju se složena i nova pitanja o tome kako garantovati pošteno, efikasno i transparentno provođenje pravde i zaštititi pravo na privatni život onih koji su uključeni, koristeći istovremeno prednosti novih tehnologija.

Na Forumu je predstavljen vodič za nosioce pravosudnih funkcija, pravnike i pravnice. Cilj tog vodiča jeste da pruži praktične smjernice o pitanjima ljudskih prava u pogledu zaštite podataka u kontekstu sudskih postupaka. Vodič, također, sadrži sažetke sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, koja je identifikovana kao najrelevantnija za prava iz Konvencije.

Istražne metode i zaštita privatnih informacija tokom istražne faze postupka i sudske faze postupka

Prema mišljenju **sudije Ilievskog**, kontrola ličnih podataka i podataka o pojedincu, a time i zaštita podataka, obuhvaćena je članom 8. Konvencije. To se može odnositi na podatke

u javnom i privatnom domenu. U svojim odlukama Sud je naglasio važnost zaštite podataka u istražnim fazama postupka. Riječ je o dinamičnom pravnom području u kojem države koriste metode presretanja komunikacija radi sprečavanja kriminala i održavanja nacionalne sigurnosti, dok pojedinci i skupine razvijaju komunikacijske alate čiji je cilj da zaštite privatnost komunikacija od neovlaštenog presretanja. U tom kontekstu upotreba novih mjera tajnog nadzora postavlja specifična pitanja, posebno zbog toga što veliki broj država neće otkriti da postoji takav nadzor. **Sudija Pavli** se osvrnuo na nedavne slučajeve *Big Brother Watch protiv UK*^[13] i *Centrum för rättvisa protiv Švedske*^[14] u kojima je Veliko vijeće Suda razradilo principe ESLJP koji se primjenjuju na masovno presretanje podataka, a posebno na važnost postojanja zakonodavnih mjera zaštite. U završnoj panel-diskusiji, u vezi sa budućim izazovima, **sudija Bårdsen** je istakao da ranija praksa Suda u vezi s tehnologijom, posebno u slučajevima *Leander protiv Švedske*^[15], *S. i Marper protiv UK*^[16] i *Big Brother Watch protiv UK*, demonstrira važnost sigurnosnih mehanizama za zaštitu prava. Ti slučajevi naglašavaju da ta tehnologija može izazvati povrede ljudskih prava i u budućnosti. Sud je pokazao da je spreman da prilagodi sudsku praksu u situacijama u kojima tehnološki napredak temeljito mijenja okolnosti koje utječu na prava i njihovu zaštitu, što je bilo očito u slučaju *Big Brother Watch*, koji se odnosio na masovno presretanje podataka.

Istražna faza postupka, također, može otvoriti pitanja u vezi sa podacima koje organi javne vlasti dijele s trećim stranama kako u domaćem kontekstu, tako i u situacijama kada se dijele podaci između država, kako je o tome govorio **sudija Pavli**. U tom kontekstu u slučaju *Big Brother Watch* Veliko vijeće je razradilo standarde koji bi se trebali primjenjivati u državi

[13] *Big Brother Watch protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 25. maja 2021, br. 58170/13, 62322/14, 24960/15.

[14] *Centrum för rättvisa protiv Švedske*, presuda od 25. maja 2021, broj 35252/08.

[15] *Leander protiv Švedske*, presuda od 26. marta 1987, broj 9248/81.

[16] *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća od 4. decembra 2008, br. 30562/04, 30566/04.

koja prenosi podatke, a koji će biti posebno relevantni u predmetima koji su trenutno pred ESLJP: *EJ France* i *AL protiv Francuske*^[17]. *Naima*, podnosioci predavki procesuirani su u Ujedinjenom Kraljevstvu na osnovu dokaza koje su pribavile francuske vlasti putem infiltracije EncroChata, šifrovanog komunikacionog softvera. Istaknuto je da je neophodno da države budu posebno oprezne kada koriste dokaze dobivene u drugoj jurisdikciji, jer se mjere zaštite prikupljanja dokaza mogu značajno razlikovati.

Podaci dobijeni kršenjem člana 8. mogu se naknadno koristiti u sudskim postupcima, naprimjer, kao dokaz, što može da pokrene pitanje da li je povrijeđeno pravo na pravično suđenje prema članu 6. **Sudija Wennerström** je naglasio da Sud neće vidjeti automatsku vezu između povrede člana 6. i prethodnog pitanja da li je došlo do povrede člana 8. u prikupljanju dokaza zbog toga što je glavno pitanje prema članu 6. upravo je li suđenje u cijelosti bilo pravično. To se često svodi na pitanje postoje li dovoljne mjere zaštite, naprimjer, može li se dokaz osporavati i da li je to jedini dostupni dokaz. **Sudija Wennerström** je detaljno izložio praksu Suda u tom kontekstu, razmatrajući, između ostalih, slučajeve koji uključuju *Bykov protiv Rusije*^[18], *Khan protiv UK*^[19] i *Dragojević protiv Hrvatske*^[20].

Druga radna grupa također je raspravljala o korištenju dokaza u pravosudnim postupcima koji su pribavljeni tajnim nadzorom koji provode druge države. U raspravama se fokusiralo na dokaze dobivene infiltracijom francuskih vlasti u šifrirani komunikacijski softver EncroChat. Predloženi su principi koje mogu primjenjivati sudovi u regiji prilikom razmatranja tih dokaza, uključujući principe međusobnog povjerenja između država, uz istovremeno prepoznavanje važnosti nenarušavanja temeljnih prava.

U završnom panelu **sudija Eicke** je vodio diskusiju o dokazima dobivenim putem EncroChata. Sudija Eicke je naglasio da je važno uzeti u obzir prethodnu praksu ESLJP o ciljanim presretanjima i masovnom presretanju podataka, ali je, isto tako, postavio pitanje da li će dokazi dobiveni putem EncroChata, koji su možda dobiveni postavljanjem zlonamjernog softvera na uređaje, izazvati drugačija pitanja u vezi sa tom praksom.

Objavljivanje informacija tokom sudskog postupka

Kako je **sudija Bošnjak** istakao u svom uvodnom govoru, kada pravosudni sistem javno objavi osobne podatke, uključujući i tokom sudskih postupaka, prava iz čl. 6. i 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima bit će primijenjena. U tom kontekstu pravo na javno saslušanje i javne presude, prema članu 6. stav 1, bit će posebno relevantno, što je tema koju je razmatrala **sutkinja Jelić**. Sud je prepoznao javni interes u javnom karakteru sudskih postupaka, ali javnost postupaka može doći u sukob sa zaštitom osobnih podataka, te je potrebno pronaći ravnotežu. Naprimjer, Sud je naglasio da potreba da se zaštiti privatni život, prema članu 8, može opravdati saslušanja iza zatvorenih vrata, kao u slučaju *B. i P. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, koji se odnosio na postupke u vezi sa boravištem djeteta.

Prva radna grupa također je raspravljala o anonimizaciji i redigovanju presuda. Izražena je zabrinutost u vezi sa utjecajem potpune anonimizacije presuda na transparentnost pravosuđa i povjerenje javnosti u sudski sistem. Radna grupa sastavljena od sudionika nevladinih organizacija također je izrazila zabrinutost zbog prekomjernog redigovanja presuda, što može dovesti do toga da nije moguće

[17] *AL protiv Francuske, EJ protiv Francuske*, broj 44751/20.

[18] *Bykov protiv Rusije*, presuda Velikog vijeća od 10. marta 2009, broj 4378/02.

[19] *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 12. maja 2000, broj 35394/97.

[20] *Dragojević protiv Hrvatske*, presuda od 15. januara 2015, broj 68955/11.

razumjeti obrazloženje presude, ili u slučajevima kada su odluke koje se tiču javnih službenika anonimizirane. **Sudija Eicke** također je komentirao različite pristupe država članica Vijeća Evrope, Evropskog suda za ljudska prava i Suda pravde Evropske unije (SPEU) prema anonimizaciji podnositelaca zahtjeva.

Objavljivanje informacija tokom sudskih postupaka može otvoriti pitanja koja se tiču pretpostavke nevinosti, prava zaštićenog članom 6. stav 2, koju je razmatrao **sudija Derencinović**. Ta pretpostavka može biti dovedena u pitanje izjavama državnih dužnosnika, uključujući i policiju, u vezi sa suđenjem. Sudije i sutkinje su, također, odgovorni, naprimjer, za način na koji biraju svoje riječi i jezik kojim se izražavaju, kako ne bi došlo do kršenja pretpostavke nevinosti.

Pravo na zaborav

Na Forumu se, također, diskutovalo o evoluciji sudske prakse Suda u Strazburu i Suda pravde u vezi sa „pravom na zaborav“, koje je predstavio u uvodu sudija Bošnjak, a koje je detaljno razmatrao **sudija Vehabović**. To pravo proizlazi iz člana 8, ali se razlikuje od prava na privatnost. Pošto tehnologija i društvena upotreba tehnologije napreduju, pravo na zaborav postaje sve značajnije za pojedince, posebno imajući u vidu da informacije o osobi mogu ostati na Internetu neograničeno. Pitanje uklanjanja materijala iz internetskih arhiva, štampe i neslaganje između čl. 8. i 10. (pravo na slobodu izražavanja) istraženo je u presudi Velikog vijeća u slučaju *Hurbain protiv Belgije*^[21]. **Sudija Vehabović** je, također, analizirao potencijalne probleme povezane s „pravom na zaborav“ ako bi se ono zloupotrijebilo, posebno u kontekstu sudskih postupaka protiv javnih ličnosti ili osoba povezanih s teškim krivičnim djelima. Naglasio je da je važno detaljno razmotriti faktore koje je Sud identificirao u presudi u slučaju *Hurbain*, ističući da svaki slučaj zahtijeva pažljivu evaluaciju okolnosti.

Zaključci

Tokom Forumu učesnici i učesnice iz cijele regije, zajedno sa sudijama Evropskog suda za ljudska prava, razgovarali su o složenim pitanjima koja se javljaju u kontekstu zaštite podataka i sudske transparentnosti. Naime, tehnologija će nastaviti da postavlja nove izazove: od prava na zaborav do korištenja dokaza dobijenih tajnim istražnim mjerama. Jasno je da su ta pitanja zajednička ne samo za predstavnike jurisdikcija prisutne na Forumu već da su i teme koje sudovi država članica Vijeća Evrope, kao i sam Evropski sud, razmatraju.

Jedna od jasnih tema Forumu bila je važnost praćenja metodologije koju je Sud identifikovao u usklađivanju prava i proporcionalnosti uplitanja, kao i važnost koju Sud pridaje osiguranju dovoljne pravne zaštite. Međutim, bilo je jasno i da će se kako tehnologija napreduje, razvijati i sudska praksa Suda.

Forum je naglasio da je važno da sudije i sutkinje na svim nivoima budu otvoreni za angažman i razumijevanje tehnologije koja se razvija i izazova, ali i mogućnosti koje ona može donijeti sudskim postupcima. Jasno je da nacionalni sudovi imaju centralnu ulogu u tumačenju i primjeni Konvencije. Kako je rekao sudija Bošnjak: „Nacionalne sudije su, u suštini, sudije prvog stepena za Sud u Strazburu, budući da oni sude u predmetima koristeći metodologije i alate koje je razvio Sud. Na taj način nacionalne sudije nose značajan dio one odgovornosti koja se često očekuje od sudija u Strazburu.“ Nadamo se da će Forum ohrabriti učesnike i učesnice iz cijele regije da sarađuju i uče jedni od drugih dok rade na prihvatanju tehnološkog razvoja na način koji podržava vladavinu zakona i ljudska prava, osiguravajući pri tome i sudsku transparentnost i zaštitu ličnih podataka.